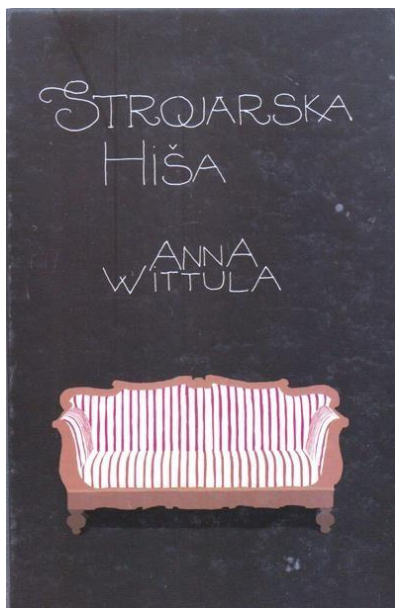

Ptuj kot književni prostor v romanu *Strojarska hiša* (KNJIŽEVNOST)

RAZISKOVALNA NALOGA

Slika 1: Naslovnica romana *Strojarska hiša*
Avtorica: Eva Hvalec.

Avtorica: Eva Hvalec

Mentorica: Dr. Renata Debeljak

Ptuj, 2024

ZAHVALA

Na prvem mestu bi se rada zahvalila moji mentorici dr. Renati Debeljak, prof. slovenščine. Vse od začetka raziskovalne naloge, ko je bila še samo ideja v mojih mislih, pa vse do končnega izdelka, na katerega sem izjemno ponosna, je verjela vame, mi pomagala in mi pustila prosto pot pri razmišljanju ter me ves čas pisanja in pri drugih pomembnih korakih usmerjala. Brez nje mi zagotovo ne bi uspelo pripraviti tako kvalitetne raziskovalne naloge, ki vam jo s ponosom predstavljam.

Zahvala gre tudi mag. Vojku Jurgecu, prof. angleščine, za angleški prevod povzetka.

Še posebej toplo bi se pa rada zahvalila svoji družini za pomoč, podporo in spodbudo.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi z naslovom *Ptuj kot književni prostor v romanu Strojarska hiša* sem želela raziskati in predstaviti, kako so Ptuj in njegovi deli prikazani in opisani v omenjenem romanu, katerega dogajanje je postavljeno v prvo polovico 19. stoletja. Predvsem sta me zanimala zunanji kot tudi notranji realni književni prostor, omejen na mesto Ptuj, in čas ter z njim povezani pomembni svetovni in lokalni dogodki.

V teoretičnem delu sem predstavila namene in cilje naloge, hipoteze in metodologijo dela. Nato sem opisala pisateljico Anno Wittula ter kratko predstavila njeno literarno ustvarjanje. Nekaj besed sem namenila tudi vsebini romana *Strojarska hiša*. Opisala sem teoretske osnove književnega prostora in časa.

V empiričnem delu sem se najprej osredotočila na književni čas v omenjenem romanu, nato pa se je težišče raziskovanja preusmerilo na književni prostor. Pri tem me je zanimala vsaka podrobnost, in sicer poimenovanja ulic, trgov, zgradb, predelov mesta, opisi notranjosti hiš in zgradb, saj sem želela književni prostor predstaviti čimbolj natančno in s tem prispevati pomemben kamenček k mozaiku bogate zgodovine našega mesta.

KLJUČNE BESEDE: strojarstvo, roman, Anna Wittula, književni čas, književni prostor, Ptuj.

ABSTRACT

This research paper, entitled *Ptuj as a Literary Place in the Novel 'Strojarska hiša'*, aims to explore and present how Ptuj and its parts are depicted and described in the novel, which is set in the first half of the 19th century. It focuses on the external and internal real literary place, limited to the town of Ptuj, as well as on the time and on the important world and local events connected with it.

In the theoretical part, the author presents the aims and objectives of the paper, including the hypotheses and the work methodology. Then, it presents the writer Anna Wittula and provides a brief introduction to her literary work. A few words are also devoted to the content of the novel 'Strojarska hiša' (i.e. The Tanner's House). It describes the theoretical foundations of literary place and time.

The empirical part focuses on the literary time in the novel and then shifts the focus to the literary space. The author is interested in every detail, namely the names of streets, squares, buildings, areas of the city, and descriptions of the interiors of houses and buildings, as she wants to present the literary place as accurately as possible, thus contributing an important piece to the mosaic of the rich history of the town of Ptuj.

Key words: tanning, novel, Anna Wittula, literary time and place, Ptuj.

KAZALO

1 UVOD	6
1.1 Namen in cilji naloge	6
1.2 Struktura naloge	7
1.3 Metode dela.....	7
1.4 Hipoteze	7
2 TEORETIČNI DEL	8
2.1 Anna Wittula in njeno literarno ustvarjanje.....	8
2.1.1 Roman <i>Strojarska hiša</i>	8
2.2 Strojarska dejavnost na Ptuju	9
2.3 Književni prostor in čas v literarni teoriji	11
2.3.1 Realni književni prostor in čas.....	11
2.3.2 Fiktivni književni prostor in čas	12
3 EMPIRIČNI DEL	13
3.1 Književni čas in prostor v romanu <i>Strojarska hiša</i>	13
3.1.1 Književni čas.....	13
3.1.2 Književni prostor	16
3.1.2.1 Ptuj kot realni književni prostor	16
3.1.2.1.2 Realni notranji književni prostor.....	22
3.1.2.2 Fiktivni (izmišljen) književni prostor	25
3.3 Podoba Ptuja v začetku 19. stoletja	26
3.4 Pomen Anne Wittula za Ptuj	27
4 REZULTATI IN RAZPRAVA	29
5 ZAKLJUČEK	34
6 VIRI IN LITERATURA	35
6.1 Spletna literatura in viri.....	35

KAZALO SLIK

Slika 1: Naslovnica romana Strojarska hiša	1
Slika 2: Pogled na Zgornjo Dravsko ulico konec 19. stoletja.	10
Slika 3: Pogled na Dravsko ulico danes.....	10
Slika 4: Pogled na cehovsko četrt z desnega brega reke Drave konec 19. stoletja.	11
Slika 5: Minoritski trg okrog leta 1890.....	17
Slika 6: Minoritski trg okrog leta 1890.	17
Slika 7: Pogled na Lesni trg.....	18
Slika 8: Pogled na Lesni trg.....	18
Slika 9: Stara mitnica pred 1891.	18
Slika 10: Mestno gledališče Ptuj ali Stadt-Theater in Orfejev spomenik, v ozadju Mestni stolp.	19
Slika 11: Pogled s Florijanovega trga proti današnji Murkovi ulici	19
Slika 12: Invalidska hiša.	21
Slika 13: Mestni stolp okoli leta 1898.....	21
Slika 14: Stavba, v kateri je bila ped letom 1890 gostilna Pri zlatem noju.	24
Slika 15: Cerkev sv. Jurija, nekoč glavna cerkev.	25
Slika 16: Načrt mesta po francoskem katastru iz leta 1824.	26
Slika 17: Zemljevid Ptuja pred letom 1856.....	27
Slika 18: Soba Anne Wittula v hotelu Mitra na Ptuj	28
Slika 19: Hotel Mitra	28
Slika 20: Strojarska hiša	31
Slika 21: Strojarska hiša	31
Slika 22: Hiša v Dravski ulici 23.....	32
Slika 23: Hiša v Dravski ulici 23.....	32

1 UVOD

Sem Eva Hvalec in obiskujem 9. razred osnovne šole Olge Meglič. V šolskem letu 2023/24 sem se odločila za svojo prvo raziskovalno nalogo, in sicer v smeri književnosti. Ker zelo rada berem, sem že na začetku vedela, da bo ta raziskovalna naloga povezana s književnostjo. Z mentorico sva se veliko pogovarjali, katero knjigo ali knjige bi izbrali, da bi bile zanimive za branje in raziskovanje. Predlagala mi je roman *Strojarska hiša* pisateljice Anne Wittula, ki sicer ne sodi v mladinsko književnost, ampak me je mentoričino pripovedovanje o njegovi vsebini tako navdušilo, da sem se kar hitro odločila in knjigo začela brati. Predvsem me je najbolj prevzelo dejstvo, da se roman dogaja na Ptuju, mojem rojstnem mestu.

Po prvem branju sem bila še bolj navdušena in odločitev je padla. Seveda je bilo treba najprej raziskati, ali je ta roman že kdo raziskoval in ugotovili sva, da so tako Anna Wittula kot tudi njena literarna dela še popolnoma neraziskana oz. da še omenjeni roman do sedaj ni bil predmet raziskave. Z mentorico sva nato določili temo, težišče raziskovanja, namen in cilj naloge.

Pot do zaključka ni bila lahka in vloženega je bilo veliko dela ter raziskovanja, saj moj cilj ni bil samo prebrati knjige, predstaviti njeno vsebino in napisati nekaj o avtorici, ampak sem želela več. In zato me je že na začetku, ko sem se odločila za raziskovanje, malo skrbelo, ali bo na voljo dovolj podatkov, ki jih potrebujem, ali je bila tema že raziskana in ali mi bo gradivo, ki sem ga potrebovala za raziskovalno nalogo, dostopno.

Pri raziskovanju me je predvsem zanimalo sledeče:

- kakšen je bil Ptuj v prvi polovici 19. stoletja, predvsem me je zanimalo, kako so se imenovalе ulice, trgi, zgradbe;
- kakšno je bilo vsakdanje življenje na Ptuju v omenjenem času skozi pisateljčine opise;
- kako je književni prostor v romanu *Strojarska hiša* opisan (natančno ali zgolj omenjen);
- kje se na Ptuju nahaja strojarska hiša in ali je do danes spremenila svojo podobo.

In začela je nastajati zasnova, ki je prerasla v zanimivo raziskovalno nalogo.

1.1 Namen in cilji naloge

Moj namen raziskovanja je pregledno opisati strojarsko dejavnost na Ptuju, saj se je družina Wundsam, o kateri govori omenjeni roman, ukvarjala s strojarstvom. Obenem želim prikazati, kako so v času, v katerega je postavljen roman, živeli strojarji in drugi obrtniki, katere stavbe iz opisov v romanu še danes na Ptuju stojijo idr.

Bistveno vprašanje, ki sem si ga zastavila ob začetku raziskovanja naloge, je bilo ***Ali strojarska hiša iz istoimenskega romana na Ptuju še obstaja?***

Glavni cilji raziskovalne naloge so:

- Predstaviti Ptuj kot književni prostor v romanu *Strojarska hiša*, ki sega v čas prve polovice 19. stoletja; predvsem želim biti pozorna na razlike med takrat in danes (poimenovanja ulic, trgov, zgradb idr.).
- Predstaviti strojarsko hišo (kje na Ptuju se nahaja, če še sploh stoji, in ali je do danes spremenila svojo podobo).

1.2 Struktura naloge

Naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela.

V prvem (teoretičnem) delu sem predstavila namen in cilje naloge ter njeno strukturo, metodologijo dela, s katero sem si pomagala pri izdelavi naloge, temo oz. področje, ki me je zanimalo. Prav tako je pregledno predstavljeno življenje Anne Wittula in njeno literarno delo. Predstavljen je roman *Strojarska hiša*, strojarska dejavnost na Ptuju, podane so teoretske osnove književnega prostora in časa.

V drugem (empiričnem) delu so najprej prikazani vsi književni prostori romana, in sicer realni in fiktivni. Realni književni prostor sem zaradi lažjega pregleda razdelila na notranji in zunanji, saj je za omenjeni roman značilno, da so določeni notranji prostori zelo natančno opisani, prav tako tudi zunanji.

Nalogo sem zaključila z razpravo, kjer sem hipoteze, ki sem si jih zastavila na začetku, ovrgla ali potrdila ter zapisala namen oz. nadaljnje korake, saj je roman izjemen vir podatkov in bi ga bilo zanimivo raziskovati tudi na drugih področjih, in sicer področje književnih oseb, saj sem v romanu naletela na kar nekaj realnih zgodovinskih oseb ali oseb, ki so resnično živele na Ptuju v prvi polovici 19. stoletja.

1.3 Metode dela

Pri izdelavi raziskovalne naloge sem uporabila različne metode dela:

- Najprej sem se posvetovala z mentorico, izbrali sva temo, se organizirali in naredili okvirni načrt.
- Na podlagi teme raziskovalne naloge sem določila okvirni naslov naloge.
- Za teoretični del je bilo potrebno poiskati in prebirati literaturo o književnem prostoru, času, zgodovinskih dejstvih glede strojarske dejavnosti na Ptuju v prvi polovici 19. stoletja, podatke o avtorici Anni Wittula ter njenem literarnem ustvarjanju.
- Največ pozornosti in časa sem namenila branju romana *Strojarska hiša* ter izpisovanju podatkov o literarnem času ter književnih prostorih (mikrolokacijah).
- Ker sem raziskovala Dravsko ulico in želela najti strojarsko hišo, je delo potekalo tudi na terenu.
- Metodo interpretacije, analize in sinteze sem uporabila pri branju knjige.
- Z induktivno metodo sem poskušala na podlagi posamičnih in posebnih dejstev priti od opažanj konkretnih primerov in dejavnikov do sklepa o splošni sodbi in splošnih sklepe. Iz česar sledi, da sem poskušala na podlagi posameznih dejstev ugotoviti, kako je zgledala strojarska hiša, kje se je nahajala in kakšna je bila v notranjosti, saj je v romanu dokaj dobro opisana.
- Z metodo sinteze sem pojasnjevala rezultate analize dela.
- Zastavljene hipoteze sem potrdila ali ovrgla s pomočjo metode sklepanja (na podlagi pridobljenega znanja in dokazov).

1.4 Hipoteze

Raziskovalna naloga temelji na treh raziskovalnih hipotezah:

H1 Strojarska hiša stoji še danes.

H2 Roman *Strojarska hiša* ni samo zgodba o družini Wundsam, ampak je bogat zgodovinski vir o mestu Ptuj.

H3 Zunanja podoba Ptuja iz prve polovice 19. stoletja se v primerjavi z danes zelo razlikuje.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Anna Wittula in njeno literarno ustvarjanje

Pisateljica Anna Wittula se je rodila 22. 4. 1861 v Mariboru. V družini je bilo šest otrok in Anna je bila drugo rojena. Oče je bil železniški uradnik Juliusa Ungerja iz Gradca, mama Anna, rojena Landwehr, pa hčerka barvarskega mojstra na Ptuju. Ker je bil oče zaradi službovanja pri družbi južne železnice večkrat premeščen, se je družina veliko selila. Anna se je s starši odselila iz rodnega Maribora na Dunaj, kjer je začela s šolanjem. Leta 1877 je šolanje nadaljevala v Steinbrücku in končala pri uršulinkah v Ljubljani. Svojega bodočega moža je spoznala na Ptuju, kjer je bila pri teti Lauri Mayer na krajšem obisku. Njen bodoči mož Fritz Wittula je bil takrat pionirski nadporočnik, kasneje je postal uradnik južne železnice. Poročila sta se leta 1892. V njunem zakonu so se jima rodili štiri otroci, in sicer Eva, Friedrich Clemens Julius, Anna in Valter.

Pisati je začela zelo pozno. Njeno prvo delo je bilo *Das Gerberhaus (Strojarska hiša)*, ki ga je objavila leta 1914 v nemškem časopisu. *Das Gerberhaus* je družinski roman, ki obravnava motive iz hiše starega očeta na Ptuju. Roman je nastal na podlagi družinske kronike z naslovom *Das Landwehrhaus*, ki jo je pisateljica leta 1908 napisala z namenom, da bi jo kot darilo za rojstni dan podarila ostarelemu očetu. Kasneje so v nemškem časopisu začela izhajati tudi druga njena dela, in sicer roman *Venus von Candussihof*, v katerem opisuje Celje, novele Bratov Grimm in *Die süße Schäferin*, ter roman *Die Jungfer Nannett vom Goldenen Straußen*, v katerem obravnava motive iz predmarčnega Ptuja.

Anna Wittula je umrla 3. 3. 1918 v Gradcu zaradi posledic težke operacije želodca. Njena dela so v knjižni izdaji izšla šele po njeni smrti. Njen knjižni prvenec, *Das Gerberhaus*, je izšel na Dunaju leta 1914, ostali romani pa v Gradcu v dvajsetih letih prejšnjega stoletja.¹

2.1.1 Roman *Strojarska hiša*

Roman *Strojarska hiša* je izšel leta 1914, ki ga je pisateljica objavila v nemškem časopisu pod imenom *Das Gerberhaus*. Roman govori o Ptujem strojarskem mojstru Henriku Wundsamu in njegovih otrocih; je družinska saga, ki jo je avtorica napisala na osnovi lika svojega starega očeta.

Družini Wundsam se je po sedmih hčerah končno rodil sin. Vendar silno veselje ni trajalo dolgo, saj je dojenček umrl. Na srečo je družina smela posvojiti otroka, ki se je rodil neporočeni, gluhonemi grbavki, ki zanj ne bi mogla skrbeti. Prva leta je v hiši vladala sreča, a z odraščanjem je fantič postajal vse bolj razvajen in težaven. Pri osmih letih je izvedel, da so ga posvojili, takrat so se stvari samo še poslabšale. Georg ni kazal zanimanja za strojarsko obrt, čeprav so si vedno prizadevali, da bo prav on prevzel strojarsko obrt. Tudi po končanem šolanju ni želel oditi po svetu, da bi si nabral izkušenj, kot je to bilo v navadi pri otrocih meščanskih obrtnikov.

Georg je bil popolno nasprotje svojih sester – Wundsamovih hčera. Te so bile ponos strojarjevih. Vse so se zelo hitro poročile. Med vsemi hčerami je bila najlepša in najpametnejša Tili, ki ni doživela srečnega zakona, saj je njen mož služil pehotnemu regimentu v Neaplju. Preden se je ta vrnil domov k Tili in se z njo poročil, je zbolel in umrl. Tili je ostala neporočena in vodila je družinsko podjetje, ki pa je doživljalo vzpone in padce, saj je tudi Ptuj močno prizadela gospodarska kriza. Upadla je prodaja kož. Zraven močnega upada

¹ Habjanič, 2020.

gospodarstva je družino prizadela tudi smrt strojarja in strojarke, saj sta umrla zaradi kolere. Nekega dne se je vendar vrnil domov Georg, ki je v času, ko ga ni bilo doma, zapravil veliko očetovega denarja. Začel je pomagati v strojarski delavnici in kasneje je bil pripravljen prevzeti tudi obrt. Georg je bil poročen z Angele, ki je bila zelo domišljava in razvajena Dunajčanka. Skrbela je le za svojo zunanost in želela je živeti čim bolj lagodno. Ker je bil Georg zelo zaljubljen v svojo ženo, tega ni opazil. Angele je večkrat obiskala toplice v Rogaški Slatini, kjer jo je obiskal tudi mož George.

Na poti domov je dobil hudo pljučnico, ki ga je priklenila na bolniško posteljo. Da je bila usoda še bolj žalostna, je med tem, ko je Georg bolehal za pljučnico, zgorela še njihova delavnica. Strojari so imeli vse večje dolgove. Da bi obnovili delavnico, se je Tili odločila prodati očetov vinograd v Halozah. Ker Angele ni več želela živeti takšnega življenja, je ukradla denar, ki so ga dobili od vinograda, in pobegnila. Georg je bil zaradi žene zelo potr. Zaradi denarja in vse večje krize je Tili morala prodati Wudsamovo hišo, z denarjem je poplačala vse dolgove in si kupila manjšo hiško na Ptuju. Tili je tako skrbela še za svojega brata. Georg je kmalu za tem umrl. Tako po njegovi smrti ni več nihče nosil priimka Wundsam. Tili je po Georgovi smrti živela še dolgo in bila vedno v pomoč sestram. Zadnja leta svojega življenja je pomagala ubogim v svojem mestu.

2.2 Strojarska dejavnost na Ptuju

Strojar v SSKJ pomeni: *kdor se poklicno ukvarja s strojenjem, kdor se poklicno ukvarja s predelovanjem surovih živalskih kož v usnje* (odnesti kože k strojarju). Navedene so tudi njene sopomenke: *črčslar, garbar, ledrar*.²

Kot piše Marija Hernja Masten v članku *Večstoletna tradicija usnjarstva v Ptuju*, je ptujska najstarejša izpričana obrtniška četrt usnjarska, ki se omenja že leta 1291. Ležala je pri Dravi in je mejila na Dravsko ulico. Usnjarstvo je bilo na Ptuju zaradi agrarne okolice in redne dobave živalskih kož v 14. stoletju že zelo razvito, sicer pa je bil Ptuj v času od 14. do 17. stoletja znan po trgovanju z živino, kožami in usnjem na daljavo. Usnjarji so spadali med tiste obrtnike, ki so bili po mestnem pravu iz leta 1376 dolžni dajati mestnemu sodniku in so te obveznosti poravnali vedno ob Mihaelu in ob svečnici, ko so dali vsakič po tri šilinge denaričev.

Ob Dravi stoječe hiše imajo še danes na sklepnikih upodobljen strojarski znak, strojarski čeber nad katerim sta prekrizana strojarska noža. Od 18. stoletja so nekateri usnjarski cehovski mojstri aktivno sodelovali v upravnem in političnem dogajanju na Ptuju (1770 Lorenz Graff, 1774 Johan Georg, 1777 Martin Rutter, 1824 Jožef Goriupp, 1837 Anton Janeschitsc, 1842 Johann Strauß, 1845 Johann Lerch).

Usnjarska obrt je imela k hiši zapisano tudi realno usnjarsko pravico. Iz cehovske organiziranosti je usnjarstvo v 19. stoletju preraslo v industrijo (Pirich, Potočnik). Pirichi so leta 1916 ustanovili Petovio, usnjarsko industrijo, d. d. na Bregu. Izdelovali so usnje, usnjeno galanterijo ter čevlje. Podjetje je imelo 24 prodajaln s 50 prodajalci, v tovarni pa je bilo 1936 zaposlenih 156 delavcev. Leta 1945 je bila tovarna nacionalizirana in razpuščena (Masten, 1985).

² <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=strojar&AllNoHeadword=strojar>

Slika 2: Pogled na Zgornjo Dravsko ulico konec 19. stoletja.

Vir: <https://www.kamra.si/mm-elementi/hisa-na-mursicevi-ulici-na-ptuju/>

Slika 3: Pogled na Dravsko ulico danes.³

³ Vir: Eva Hvalec.

Slika 4: Pogled na cehovsko četrt z desnega brega reke Drave konec 19. stoletja.

Vir: <https://homocumolat.com/2023/08/22/foto-dokument-ptuj-nekoc-1740-1984/#ip-carousel-50210>

2.3 Književni prostor in čas v literarni teoriji

M. Kmecl v *Mali literarni teoriji* zraven motivacije k notranji zgradbi besedila prišteva tudi književni čas in prostor ter književno osebo.

Književni prostor in čas sta fikcija časa in prostora v književnem besedilu, zlasti v pripovednem in dramatskem in ta čas in prostor sta največkrat neodvisna od piščevega ter tudi od bralčevega resničnega časa in prostora.

Pri književnem času M. Kmecl opozarja na še eno od nezgrešljivih lastnosti književnega besedila, in to je posedanjevalni učinek. Bralcu daje vtis, kot da se vse godi sproti v njegovem sedanjiku in je tudi sam del tega dogajanja, časa in osebja, zato je zelo težko v bralcu vzpostaviti občutek sočasnosti dvoje ali več hkratnih dogajanj v različnih prostorih z različnimi osebami. Sproti lahko pisatelj vzpostavlja mimezis za eno samo skupino oseb in en sam prostor. Bralec pa mora imeti vtis, da se več reči na čisto različnih koncih sveta in med različnimi osebami dogaja hkrati, sedanjiško, čeprav se pri pisanju ubeseditve pojavljajo druga za drugo (Kmecl, 1996, str. 214).

2.3.1 Realni književni prostor in čas

Književni prostor in čas, Kmecl pozna zunanji in notranji, obstaja samo znotraj besedila. A. Flaker, avtor poglavja *Umjetnička proza* v zborniku *Uvod u književnost*, razpravlja prav tam o ruskem strukturalistu Juriju Mihailoviču Lotmanu, ki meni, da je prostor lahko tudi geografski. Avtor lahko uporablja realne toponime ali izmišljene kraje. Uporablja lahko lastna in zemljepisna imena krajev, rek, cest, trgov ali kakega drugega dela zemeljskega površja.

Imamo pa tudi notranji književni prostor, kjer se dejanje najpogosteje odvija v neki sobi, hiši, hlevu, krčmi, ipd. Tudi notranji književni prostor je lahko realen; torej se dejanje odvija v resnično obstoječem prostoru, lahko pa je ta notranji prostor tudi izmišljen.

Škreb in Stamać (1998) pišeta, da so zaprti prostori (stanovanja, vrtovi, hiše, male zemljiške posesti, malomeščanski prostori) zaznamovani s pojmi topli, dobri; medtem ko so odprti prostori (ceste, stepe, nebo, zemlja) zaznamovani s pojmi, kot so tuj, neprijateljski, hladen (Škreb in Stamać, 1998, str. 343).

2.3.2 Fiktivni književni prostor in čas

Poleg realnega književnega prostora poznamo tudi izmišljen (fiktivni) prostor in čas, ki je tudi lahko notranji in zunanji. Pri zunanjem fiktivnem književnem prostoru uporablja pripovedovalec izmišljene kraje, mesta, pokrajine, torej ne uporablja realnih krajev in jih ne zaznamuje z realnimi toponimi. Prav tako je pri notranjem fiktivnem prostoru, kjer pripovedovalec posveti veliko časa notranjosti oseb, njihovi domišljiji in sanjam.

Gaston Bachelard v svoji *Poetiki* prostora ugotavlja, da je izmišljen prostor ustvarila domišljija. Ne more ostati brezbrizen, prepuščen geometrovi meri in razmisleku. Je doživet, ne v svoji dejanskosti, ampak z vsemi pristranskostmi domišljije. Še posebej res pa je, da izmišljen prostor vedno privlači (Bachelard, 2001, str. 26).

3 EMPIRIČNI DEL

Glede na to, da predstavlja roman *Strojarska hiša* glavnino mojega raziskovanja, sem bila na začetku svojega raziskovanja prepričana, da bo omenjena hiša kot glavni književni prostor tudi fizično ohranjen oz. da si bom to hišo tudi lahko ogledala, se morda po njej sprehodila in se poistovetila morda s Tili, kako pripravlja kosilo, kako sedi z družino in sestrami za veliko mizo v Rožni sobi.

A hitro sem bila razočarana, saj sem v članku *Vzpon in zaton ptujske usnjarske četrti ob reki Dravi* avtorice Nataše Kolar naletela na podatek, da bi naj bila ravno ta hiša med drugo svetovno vojno med bombardiranjem leta 1945 porušena. In tako se je začel »lov« na fotografije iz tega dela mesta in iz let pred 1945. V kontakt sem stopila tudi s prebivalci tega predela Ptuja, ki tam živijo že več generacij, vendar nisem bila uspešna.

3.1 Književni čas in prostor v romanu *Strojarska hiša*

Pri branju romana sem najprej naletela na letnico 1814, zato sem želela najprej roman časovno opredeliti. Nato sem se lotila književnega prostora, saj sem skoraj v vsakem odstavku naletela na meni znane zgradbe, ulice in trge našega mesta. Tako sem pri drugem branju izpisala vse letnice, letne čase, datume in književne prostore, ki so v romanu omenjeni. V nadaljevanju sem književni prostor razdelila na zunanji in notranji.

3.1.1 Književni čas

Roman se začne v petek na zapovedan postni dan leta 1814. Ta letnica sicer ni zapisana, ampak lahko razberemo iz podatka, da je pred devetimi leti (1805) požar uničil veliko hiš: »V septembrskem soncu se je na Minoritskem trgu svetlo bleščal Marijin steber. Petdesetletni zdravnik Neiss, izredno postaven gospod, je hodil med vrstami novozgrajenih hiš. Pred devetimi leti, leta 1805, je pustošil tukaj velik požar in v nekaj urah je prišlo ob vse svoje imetje štiriindvajset hiš« (str. 7).

Kdaj točno se roman zaključi, ne moremo ugotoviti. Izvemo le, da je na dan svete Uršule (21. 10.) leta 1842 Georg Wundsam za vedno zatisnil oči, Tili pa je živela še mnogo let.

Med prebiranjem romana sem pogosto naletela na natančno naveden letni čas kot dogajalni čas; nekateri od le-teh so tudi dobro opisani. Posebej izstopata zima kot izjemno hladna, neprijetna, medtem ko je mesec maj kot najlepši pomladni mesec zelo lepo, pozitivno in skoraj lirično opisan:

- »Skozi okno so prodirali svetli **jesenski** sončni žarki in močno odsevali v pozlačeni baročni zrcalni mizi, na kateri marmorni plošči je stala umazana rimska groba žara, ki jo je kmet s Hajdine našel pri oranju« (str. 16).
- »Za ptujske meščane je bila letos žalostna **jesen**. V prejšnji **zimi** je bil tako hud mraz, da je trta pozebla do korenin« (str. 16).
- »**Pozimi** 1831 je padlo tako strašansko veliko snega, da je poštni voz, ki bi moral pripeljati Georga za božič na obisk, ostal ujet v Tezenskem gozdu« (str. 113).
- »V mestnih kletih so stali prazni sodi in v tej **jeseni** je stal en štrtinjek vina dva tisoč goldinarjev« (str. 16).
- »Kakor je bila **zima** ostra, tako je bil maj 1815. leta **blag**« (str. 26).

- »V tistih **majskih dneh** so se na pobočjih griča, v dolinah in meščanskih vrtovih bleščala bela cvetoča drevesa« (str. 26).
- »**Majsko** sonce je vabilo, kostanji so si nadevali cvetne svečice« (str. 31).
- »Prvi novi sneg je legel na pohorsko hribovje ter končal **jesen**« (str. 90).

Prav tako so omenjeni ali opisani nekateri krščanski prazniki in posebni dnevi v letu ter z njimi povezani običaji, navade, način praznovanja:

- »Na **božično noč** je padla debela plast snega in po novem letu je nastopil močan mraz« (str. 16).
- »Vendar je moral v svojem življenju še pogosto misliti na ta dan **treh kraljev**« (str. 19).
- »Na **pustni torek** tega leta, ko bi morala Wundsamka vzeti še zadnji krof iz masti, je morala leči v posteljo in poklicali so babico in doktorja Neissa« (str. 20).
- »Na zadnji **pustni dan** je bil za meščane v veliki Redutni dvorani, ki so jo postavili Neissičkini starši, ples v maskah« (str. 20).
- »Wundsam je privlekel iz vinske kleti na svetlo stare sorte in veliko število shranjenih steklenic iz blagoslovljenega **Bakhovega leta 1811**« (str. 22).
- »Zadnjo nedeljo meseca **maja** je hotela strojarka s svojim možem in otroki opraviti **božjo pot k ptujsko gorski Mariji**« (str. 29).
- »Meščanske hčerke so pripravljale pri Zlatem noju na **pustni torek** običajen ples v maskah« (str. 113).
- »Tudi danes je deklica ob postelji bolnice dolgo zdržala, ji pripravila čaj in z njo pokramljala. Ob polnoči, ko je zazvonil **postni zvon**, je rekla Leni: »Na **pustnega torka** plesu se sliši zadnji zven, vsi vedo tedaj, da **pepelnica** je sedaj« (str. 114).
- »**Pozimi** 1826, malo pred **Katarininim**, ki se je končalo s plesom, je praznovala svatbo Rozalka« (str. 101).

V romanu naletimo na nekatere pomembne zgodovinske dogodke, ki so ali zgolj omenjeni ali pa podrobno opisani ter dajejo samemu poteku dogajanja posebno noto oz. ga obogatijo. Nekateri so neposredno povezani tudi s Ptujem:

- Skozi Mimine oči je natančno opisana **francoska revolucija leta 1789**, njen beg iz Pariza, smrt kraljice 16. oktobra 1793 in njen prihod na Ptuj istega leta: »Kako lepa je bila naša kraljična, kako zelo jo je francosko ljudstvo slavilo ob njenem prihodu! /.../ Ko sem jo zadnjikrat videla, je sedela na neki revni cizi. V ubožni beli jutranji obleki, z lepimi objokanimi in rdečimi očmi in od skrbi pobeljenimi lasmi so jo odpeljali na Trg revolucije. /.../ Njen grof je na ljubo svoji ženi, ki je bila Avstrijka, zapustil svoj lepi grad v Vendeeju in se z nami umaknil v prestolnico v neki mali hotel, da bi iztrgal Marijo Antoinetto njenim morilcem. V zgodnji jutranji megli sem zapustila Pariz, ki se mi je nekoč zdel raj in je bil sedaj, ko so ga osvetljevali stražni ognji sensculottov, kot napoved prihajajočega pekla« (str. 102–103).
- Omenjena je **francoska zasedba slovenske Štajerske leta 1809** in dogajanje na Ptuju: »Mar nam ni bilo treba poslati naše lepe goldinarje v Maribor okrožnemu glavarju zaradi Francozov? Ne več več, kako so mi leta 1808, ko se je enajst tisoč Rusov s svojimi dvainštiridesetimi kanoni vleklo preko našega dravskega mosta, vse moje kože vrgli v vodo, ker niso imeli tu spodaj vina iz vinograda več? In moj edini brat Jožek je ostal pri Travisu, prikupen fant s črnimi kodri, ljubljeneц moje matere. In Lenzla, mojega najbolj poštenega pomočnika, so ti psi smrtno zadeli, ker so v času fronte, leta devetega, streljali z meje na nas Avstrijce« (str. 24).
- Navede tudi **turške vpade**: »V 16. stoletju je bilo mesto kar dobro na novo opremljeno, saj so bili kot štajerska mejna straža izpostavljeni sovražne Ogrske in Turkov in pogosto so njegove postojanke oskrbovali s topovi« (str. 26).

- d) Piše o **jožefinski reformi**, s katero je bil 17. januarja 1785 Dominikanski samostan na Ptuju ukinjen, redovna skupnost razpuščena in premoženje zaplenjeno. V cerkvi so razbili nagrobnike znanih plemiških rodbin Gospodov Ptujskih, Schaumbergov, Herbersteinov in drugih: *»Nad njim se je bočil veliki dominikanski samostan, ki so ga morali pred tridesetimi leti redovniki na ukaz cesarja Jožefa II. zapustiti«* (str. 43);
- e) Omenjena je **protireformacija** in z njo povezan vladar Ferdinand II. Habsburški, ki je od leta 1595 samostojno vladal Notranji Avstriji in s tem tudi Ptuju, kjer je izvedel konsekvantno protireformacijo: *»Takrat je prišlo leto 1600 in cesar Ferdinand II. odposlal v mesto svojo komisijo in landsknehte z dvema bandercema, ki so morali po sodbi dati vse protestante dežele izgnati, če se niso dali najpozneje v osmih dneh preklicati in se vrniti v katoliško vero«* (str. 44).
- f) Omenjeno je dogajanje v Neaplju na začetku 19. stoletja, ko so revolucionarji odstranili **Ferdinanda IV.**: *»Sedaj so v Neaplju branili kralja Ferdinanda IV. pred revolucionarji«* (str. 68).⁴
- g) Opisan je **tolerančni patent** cesarja Jožefa II. iz leta 1781, s katerim so vse vere v monarhiji postale enakopravne, prav tako so dobili leta 1782 judje večje pravice: *»Ni še tako dolgo, kar smejo Judje živeti mirno v mestnem obzidju. Še njeni starši so se morali zalesti v leseno barako pred mestnimi vrati. Šele s cesarjem Jožefom II. je lahko odložila šilast klobuk in našito rumeno krpo«* (str. 137).

Še posebej zanimivi so dogodki, ki so se zgodili na Ptuju:

- a) Kot sem že na začetku tega poglavja omenila, je v začetnem delu romana omenjen požar iz leta 1805, ki je tudi zgodovinsko izpričan: *»V septembrskem soncu se je na Minoritskem trgu svetlo bleščal Marijin steber. Petdesetletni zdravnik Neiss, izredno postaven gospod, je hodil med vrstami novozgrajenih hiš. Pred devetimi leti, leta 1805, je pustošil tukaj velik požar in v nekaj urah je prišlo ob vse svoje imetje štiriindvajset hiš«* (str. 7).

Dokaz, da gre za realen zgodovinski podatek, najdemo na spletni strani Zgodovinskega arhiva Ptuj, in sicer kjer je zapisana zgodovina ptujskega arhiva. Našteti so trije veliki požari, katerih posledica je uničenje velikega števila pomembnih dokumentov: *»O velikih požarih pričajo tudi pisni viri, in sicer so na starem rotovžu hranili mestni arhiv, pomembne dokumente, mestni pečatnik in statut, zapisnike mestnega sveta, kakor je dokumentacijo leta 1785 popisal mestni pisar Gašper Strauss. Žal se je večina teh arhivov izgubila v požarih (1684, 1705, 1805), ki so večkrat upepelili mesto.«*⁵

O tem požaru piše tudi Nataša Kolar v članku *Ptuj, urejanje in varovanje mesta*: *»Eden izmed velikih požarov je izbruhnil 4. oktobra 1805 na hlevu gostilne pri Črnem orlu (Zum schwarzer Adler) na Minoritskem trgu. Razširil se je zelo hitro. Kljub hitremu posredovanju, da bi ga pogasili, saj so uporabili vse možne škropilnice in druge gasilske pripomočke, je ob Dravi zgorelo šest mesarskih stojnic, skupaj pa 25 meščanskih hiš do zidov, hlevi pa v celoti. Ker je pihal močan veter, je ogenj grozil tudi drugim delom mesta. Prizadeti so od drugih deželnih mest dobili 3381 goldinarjev pomoči, Ptujčani pa so z vso požrtvovalnostjo zbrali 3666 goldinarjev podpore. S pomočjo mesta in dežele, ki je uvedla požarni davek, teh hiš ne bi mogli ponovno zgraditi v historičnih slogih, med katerimi je prevladoval klasicizem. Hiše so bile na novo postavljene, dobile so nova ostrešja, prekrite pa so bile z opečno kritino«* (Kolar, 2019, str. 68).

- b) Drugi zanimiv dogodek, ki je dobro izpričan, je **azijska kolera**, ki je zajela Ptuj leta 1836. Ta bolezen je 6. junija vzela tudi zakonca Wundsam: *»Leta 1836 se je po cestah starega komornega mesta razširila neka strašna črna prikazen, ki so se je meščani že dolgo bali po razširjenih, strah zbujajočih*

⁴ Od leta 1759 je pod imenom Ferdinand IV. nosil naslov kralja Neaplja in kralja Sicilije. Z neapeljskega prestola so ga odstavili dvakrat, prvič za šest mesecev s strani revolucionarne Partenopske republike leta 1799 in drugič leta 1805 s strani Napoleona Bonaparteja. Slednji je naslov leta 1815 tudi obnovil. Od leta 1816 je bil po zmagi v Napoleonovih vojnah in po obnovitvi kraljestva kralj obeh Sicilij. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_IV._Neapeljski)

⁵ (<https://www.arhiv-ptuj.si/pages/o-arhivu/kdo-smo/zgodovina-ustanove.php>)

govoricah: azijska kolera. Uvedli so previdnostne ukrepe, da bi odvrnili bližajočo se nevarnost, kljub temu pa je kmalu zbolela prva žrtev v mestu» (str. 118).

Iz romana tudi izvemo, kdaj približno je bilo bolezní konec: »V mestu je 8. junija umrlo še trinajst oseb, nato je začela kuga polagoma pojematí« (str. 120).

Kronološko natančno so v romanu navedeni podatki (npr. poroke, smrti idr.), povezani z družino Wundsam:

- »V letu 1550 je imel na tem mestu mlin eden od njegovih prednikov« (str. 43).
- »V maju 1824 so z vsem bliščem proslavljali dvojno poroko obeh nevest upravnikov. Na pustni ponedeljek 1825 se je poročila Justinika« (str. 99).
- »Z dlanmi je pogledala velik hrastov tram stiskalnice; vanj je roka starega očeta Adama Wundsama vrezala letnico 1715« (str. 164).
- »Ob šestih uri zvečer 1836 je umrl oče, dve uri pozneje v grozovitem trpljenju podlegla mati« (str. 119).
- »Na dan svete Uršule leta 1842 je Georg Wundsam za vedno zatisnil oči« (str. 181).

3.1.2 Književni prostor

Književni prostor je v romanu točno določen. Gre za mesto Ptuj in njegovo okolico, kjer se dogaja glavnina romana, imamo pa tudi druga mesta ali kraje, kamor se za kratek čas preseli dogajanje (npr. Rogaška Slatina, Haloze idr.). Ponekod pa je kraj nedoločen, o le-tem pa lahko sklepamo, da gre za del mesta ali njegovo okolico (mestni vrtovi, meščanske hiše, prostor ob reki Dravi idr.).

V romanu so omenjeni ali opisani tudi druga slovenska ali tuja mesta, države ali celo kontinenti, ki pa ne bodo predmet raziskave, saj sem se osredotočila na Ptuj in njeno okolico. Omenjam jih le nekaj:

- Italija in njeni deli: *Elba, Rim, Neapelj, Trst, Benetke*;
- Avstro-Ogrska: *Gradec, Dunaj, Spodnja Štajerska, Zgornja Štajerka, Salzburg*;
- Francija: *Pariz, Trg revolucije, Versajski dvor, Notredamska cerkev*;
- Nemčija: *Weimar, Frankfurt, Kremnitz, Bavarska*;
- Slovenske dežele: *Haloze, Majšperk, Ptujška Gora, Boč, Donačka gora, Zavrč, Borl, Celje, Hajdina, Maribor, Jeruzalem, Laško, Stoperce, Rogaška Slatina, Kras, Velika Nedelja, Slovenj Gradec, Rogatec, Ptujsko polje, Šoštanj, Studenčnica*;
- Drugo: *Češka, Evropa, vzhodna Evropa, Madžarska idr.*

3.1.2.1 Ptuj kot realni književni prostor

V romanu *Strojarska hiša* se kot zunanji realni književni prostor največkrat pojavi mesto Ptuj, njegovi predeli ali širša okolica mesta. Kot notranji realni književni prostor pa so najnatančneje opisani strojarska hiša, kjer poteka glavnina romana, gostilna pri Zlatem noju (danes hotel Mitra v Prešernovi ulici 6) in cerkev sv. Jurija.

3.1.2.1.1 Realni zunanji književni prostor

Zunanje realne književne prostore sem poimenovala mikrolokacije mesta Ptuja in okolice.

Ptuj je v romanu poimenovan z besedo Ptuj ali s sopomenkami »dravsko mestece«, »dravsko mesto« ali »komorno mesto«:

- »Pred tridesetimi leti je neka tuja vojaška baba pustila tega gluhonemega pohabljenega otroka na Ptuju« (str. 8).
- »Že po nekaj tednih je prišel Kadler na Ptuj in povedal, da ne more iti tako naprej« (str. 110).
- »Doktor je moral biti še tiho, ker je bil tukaj v tem dravskem mestecu skoraj osamljen s svojimi simpatijami do Korzičana« (str. 25);
- »Lepo sončno jutro se je smehljalo prek dravskega mesta, slavnostno so zvonili zvonovi iz mestnega stolpa in iz Minoritskega samostana« (str. 52);
- »Skozi celo Nemčijo in pol Avstrije sem se selil, nikjer ni tako prijazno kot v našem dravskem mestu« (str. 85);
- »To mogočno poslopje je dala zgraditi velika cesarica Marija Terezija, da bi s tem izkazala dobroto zvestemu komornemu mestu, ki so ga prizadele mnoge nesreče« (str. 72).

a) Trgi

Ferdinand Raisp v knjigi *Pettau: Steiermarks älteste Stadt und ihre Umgebung: Topografisch-historisch geschildert* (1858) piše, da je imel Ptuj v prvi polovici 19. stoletja osem trgov, in sicer Haupt- (Glavni), Kirsch- (Cerkveni), Florian- (Florjanov), Minoriten- (Minoritski), Holz- (Lesni), Kürschner-, Mathüten- in Cafernplatz. (str. 5).

V romanu so omenjeni ali opisani naslednji trgi: Minoritski trg, Lesni trg, Glavni trg, Florjanski trg in Obrežni trg (za slednjega v romanu ni podatkov, kje bi lahko bil in kaj se je na tem trgu nahajalo):

- **Minoritski trg:** trg je dobro opisan, in sicer stoji na trgu Marijin steber in majhna hišica z vrtom. Tukaj je tudi šola, v katero hodi Georg Wundsam v deško šolo. Zraven trga so mestna vrata, saj je bilo v takratnem času ob Minoritskem samostanu obzidje. V romanu se na tem trgu omenja tudi poštno poslopje: »Tam je stala hišica, obdana z vrtom. Tišina je ležala nad mestecem: bil je čas košnje in ljudje so bili zunaj na travniku pred mestnimi vrati« (str. 48).

Slika 5: Minoritski trg okrog leta 1890.⁶

Slika 6: Minoritski trg okrog leta 1890.⁷

⁶ <https://www.kamra.si/mm-elementi/ptuj-minoritski-samostan/>

⁷ <https://vac.sjas.gov.si/vac/util/fileStream?type=2&uodid=1749254&docid=10&seq=1>

- **Lesni trg:** nahajal se je na mestu, kjer je danes Dravska ulica, glasbena šola Karol Pahor, gostilna Ribič in cesta na dravski most, včasih je tam stala tudi mitnica: »Na Lesnem trgu je vladalo živahno življenje. Mnogi kmečki vozovi so se ustavljali tam, ker so prodajali na tedenski tržnici v mestu poljščine, zelenjavo, perutnino in sadje. Vseposod so se videle pisane naglavne rute Slovenk, okrogli klobuki kmetov in viničarjev. Z vseh strani so živahno kričali v svojem slovanskem narečju. /.../ Skozi mitničarka vrata, ki jih je krasila visoka mansardna streha, so se neprestano valile cele trume. Mitničarji so imeli polne roke dela« (str. 9).

Slika 7: Pogled na Lesni trg.⁸

Slika 8: Pogled na Lesni trg.⁹

Slika 9: Stara mitnica pred 1891.¹⁰

- **Glavni trg:** trg se danes imenuje Slovenski trg in ga obdajajo stara Mestna hiša, gledališče, mestni stolp in druge zgradbe. Iz romana izvemo, da je bil slabo tlakovan, na njem pa se je nahajala cerkev sv. Georga (slovensko sv. Jurija) in mestni stolp: »Ko je bila maša končana, so šli cerkveni obiskovalci čez zelo grbast, z mačjimi glavami tlakovan Glavni trg. Vedeli so, da si na njih lahko hitro zlomijo nogo.« (str. 16).

V nadaljevanju izvemo, da je na tem trgu stal stari rimski steber (danes Orfejev spomenik): »Ko je bila še otrok, so ji na Glavnem trgu pokazali otroško morilko. Na velikem, groznem starem rimskem spomeniku je bila privezana z železno verigo« (str. 34).

Prav tako je omenjen tudi podatek, da je bilo takrat okrog cerkve še obzidje, ki je pa bilo kasneje porušeno:

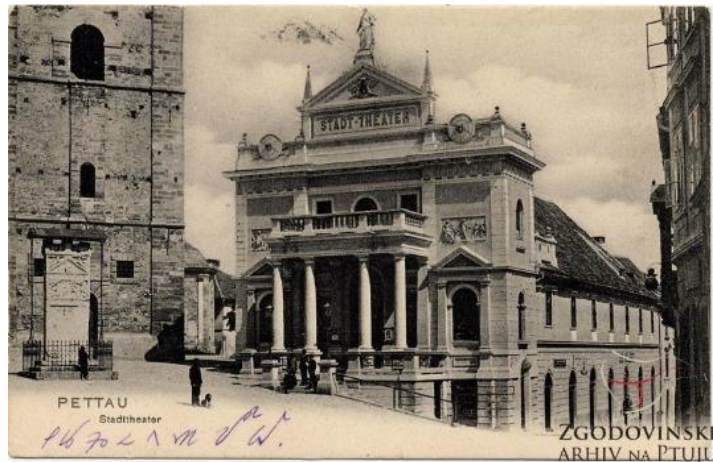
- »Starši so vzeli Georga na sredo, stopal je po starih kamnitih stopnicah, ki so vodile k cerkvi. Mnogi grobovi so ležali še znotraj krožnega obzidja; nanje so metale senco košate krošnje lip« (str. 52–53).¹¹
- »Treba bo odstraniti tudi grdo obzidje okoli cerkve. Videti je, kot da Božjo hišo še vedno oblegajo Turki; ti si sedaj vendar ne bodo upali več navzgor po Dravi« (str. 60).

⁸ <https://homocumolat.com/2023/08/22/foto-dokument-ptuj-nekoc-1740-1984/>

⁹ <https://homocumolat.com/2023/08/22/foto-dokument-ptuj-nekoc-1740-1984/>

¹⁰ <https://sl.wikipedia.org/wiki/Mitnina>

¹¹ V cerkvene stene je vzdanih več nagrobnikov, saj je bilo do leta 1775 okrog cerkve pokopališče, ki so ga omenjenega leta ukinili in prestavili v Kanižo. Vso pokopališko obzidje so odstranili šele leta 1827 in do leta 1830 očistili oziroma splanirali prostor okoli cerkve in mestnega stolpa. S tem posegom je ta prostor stopil iz svoje sakralne izoliranosti in se vključil v neposredno mestno življenje. Kljub temu je ohranil bogato arheološko dediščino, saj segajo tukajšnji pokopi vse do 2. stoletja, kot to dokazujejo prej omenjeni v cerkev vzdani nagrobniki. (<https://discoverptuj.eu/prostirska-cerkev-sv-jurija-na-ptuju/>)

Slika 10: Mestno gledališče Ptuj ali Stadt-Theater in Orfejev spomenik, v ozadju Mestni stolp.

(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 212)

- **Florjanski trg:** (danes Mestni trg), ki so ga obdajala Ogrska vrata (Ungartor), ki so ime dobila po tem, da je cesta naprej vodila proti Ogrski (nemško Ungarn), tam je bilo tudi kužno znamenje: »*Ko pa so prišli do kužnega znamenja, so se držali desno za materami*« (str. 64). Na omenjenem trgu so prirejali razne parade: »*Na Florjanskem trgu so morali kočijo ustaviti, tam je bila parada v čast nekemu mimo potujočemu generalu*« (str. 52–53).

Kot lahko razberemo, se je Florjanski trg v drugi polovici 19. stoletja preimenoval v Florijanov trg, kot prikazuje spodnja slika (Slika 11):

Slika 11: Pogled s Florijanovega trga proti današnji Murkovi ulici.

(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 101)

b) Ulice

Ferdinand Raisp (1858) omenja v drugi polovici 19. stoletja 18 ulic v notranjosti mesta (str. 6). V romanu so omenjene naslednje:

- Zgornja Dravska ulica, kjer je stala hiša strojarja Wundsama »*Sedaj je prišel v mirnejšo zgornjo Dravsko ulico. Tam je stala hiša strojarja Wundsama*« (str. 10).¹²

¹² Ime je dobila leta 1919. Danes povezuje Prešernovo in Dravsko ulico. Med drugo svetovno vojno so ji vrnili staro avstro-ogrsko ime Ordonanzhausgasse, po vojni pa so jo znova spremenili v Cafovo ulico (Hernja Masten, 1995, 10).

- Gosposka ulica (danes Prešernova ulica), kjer se je nahajala gostilna »Pri zlatem noju«, in Ulica vseh svetnikov (danes Jadranska ulica): »*Doktor se je vračal po Ulici vseh svetnikov v Gosposko ulico*« (str. 12).
- Dravska ulica: »*Ko se je nad starimi, s škodlo pokritimi strehami Dravske ulice smehljalo majsko sonce, je začela Angele spravljati skupaj svoje obleke in razmišljati o tem, da bi si priskrbela novega okrasja*« (str. 154).
- Poštna ulica (danes Vošnjakova ulica): »*Takrat se ga je polotil močen bes, da sva se stepla in po šoli me je napadel v Poštni ulici*« (str. 50).

c) Zgradbe

V romanu je omenjenih veliko zgradb ali njenih delov (npr. invalidska hiša, Mestni stolp idr.), nekatere so podrobneje opisane. Za nas najzanimivejša je strojarska hiša, ki predstavlja tako zunanji kot tudi notranji književni prostor. Podrobneje bo predstavljena kot notranji prostor v poglavju *Realni notranji književni prostor*.

STROJARSKA HIŠA

Strojarska hiša je stala v Ober Drau Gasse (danes Dravski ulici). Zunanost hiše je v romanu slabo opisana. Izvemo le, da je šlo za hišo, ki je stala v cehovski četrti. Hiša je imela klet, v pritličju trgovino, pisarno in jedilnico s kuhinjo ter hodnik. V zgornjem obokanem nadstropju pa Rožno sobo in spalnice. Hiša ni imela vrta. Na zemljišču preko ceste je stala velika delavnica s čreslom za sušenje. Do struge so vodile strme kamnite stopnice. Za hišo je stal skedenj.

INVALIDSKA HIŠA

V romanu se nekajkrat omeni poslopje, ki ga danes na Ptuju več ni, stalo pa je na mestu, kjer je danes mestna tržnica. Gre za invalidsko hišo, v kateri so prebivali invalidi, vojni veterani, starejši ljudje. Skozi pisateljičine opise razberemo, kdaj in zakaj je bila postavljena: »*To mogočno poslopje je dala zgraditi velika cesarica Marija Terezija, da bi s tem izkazala dobroto zvestemu komornemu mestu, ki so ga prizadele mnoge nesreče*« (str. 72).¹³

¹³ Kristina Šamperl Purg v članku *Invalidski dom in invalidska uprava Ptuj v letih 1750 do 1860* navaja, da je leta 1746 Ptuj prizadejal hud požar, zgorelo je kar 79 hiš. Na tako stanje v Ptuj je leta 1750 naletela Marija Terezija. Skušala je rešiti gospodarsko propadanje mesta, njegovo nezmožnost vključevanja v začetku kapitalistične proizvodnje in upadanja posebnega avtonomnega položaja srednjeveško organizirane obrti in trgovine. Rešitev je videla v ustanovitvi invalidskega doma s stalno garnizijo in v zgraditvi ceste do Slovenske Bistrice. Nerednosti v upravi pa naj bi rešila tako imenovana Invalidska uprava. Svojo odločitev je Marija Terezija začela uresničevati takoj in že proti koncu leta 1751 so prišli prvi veterani in se naselili v Proviantni hiši št. 105, pozneje Mali kasarni, ki je stala na mestu današnje tržnice. (Šamperl Purg, 1985, str. 175–176)

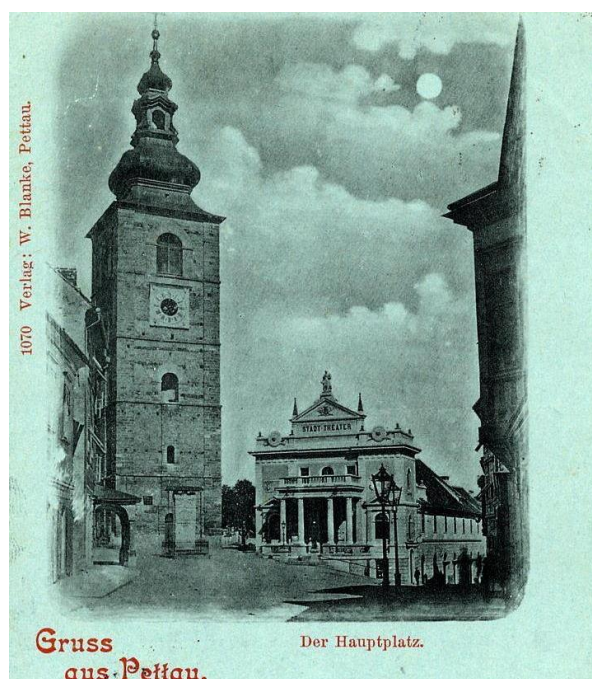

Slika 12: Invalidska hiša.¹⁴

MESTNI STOLP

Mestni stolp, ki ga pisateljica imenuje »visoki stolp cerkve« ali »cerkveni stolp«, je opisan kot samostojni del cerkve sv. Jurija, ki je oznanjal polne ure, ob praznikih ali velikih dogodkih je bil okrašen s črno-zlatimi zastavami:

- »Takrat je bobneče udarila iz visokega stolpa mestne cerkve deveta ura« (str. 28);
- »Odletavale so številne jate golobov, ki so gnezдили v opazovalnih linah samostojno stoječega mogočnega kvadratastega cerkvenega stolpa, od koder so plapolale črno-zlate zastave« (str. 53).

Slika 13: Mestni stolp okoli leta 1898.

(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 124)

¹⁴ <https://www.skupinastik.si/arheoloske-raziskave-ob-prenovi-mestne-trznice-na-ptuju/>

Določene zgradbe so v romanu zgolj omenjene ali opisane z enim podatkom. Naštevam le nekatere:

- **Ožbaltova cerkev:** »Na temeljih čudovitega rimskega templja, posvečenega bogu Marsu, so v devetem stoletju postavili skromno cerkvico v čast svetemu Ožbaltu« (str. 31).
- **Dominikanski samostan:** »Nad njim se je bočil veliki dominikanski samostan, ki so ga morali pred tridesetimi leti redovniki na ukaz cesarja Jožefa II. zapustiti« (str. 43).
- **Okrogli mestni stolp** (danes Miheličeva galerija): »V tem trenutku je šla mimo majhna pohabljen ženska postava, ki se je boječe stisnila k zidu okroglega mestnega stolpa« (str. 7).
- **Grad,** ki ga pisateljica imenuje tudi »grad zgornji Ptuj« ali »Ptujski grad«: »Grad Zgornji Ptuj je ležal s svojimi obzidji in stolpi kot utrjena kljubujoča graščina na zelenem griču« (str. 58).

d) Vrata

Ker je bilo mesto v prvi polovici 19. stoletja obdano z obzidjem, je imelo tudi več vrat, ki so vodila v in iz mesta, in sicer Dravska vrata (danes v bližini gostilne Ribič), ki so varovala most preko reke Drave, Pivska vrata (tudi Nova vrata) in Špehast vrata ali Mala vrata (danes v bližini gostilne Rozika), ki so varovala izhod v smeri Rogoznice. Glavna Ogrska vrata (danes v bližini Mestne hiše) so vodila iz mesta na njegovem vzhodnem obrobju, manjša vrata pa so se nahajala med dominikanskim samostanom in grajskim gričem na zahodnem obrobju mesta.¹⁵

V romanu so omenjena:

- **Špehast vrata:** »Neka ženska je jadrno tekla iskat v mesto najbližjega zdravnika k Špehastim vratom, ki pa ga ni bilo doma« (str. 33);
- **Mestna »ogrska« vrata:** »Sedaj so se že videla mestna vrata. Kmalu jih bodo morali zakleniti. Med vračanjem domov so meščani obstali pri vratarju, ki jim je povedal vse dopoldanske novosti« (str. 64);
- **Mitničarka vrata:** »Skozi mitničarka vrata, ki jih je krasila visoka mansardna streha, so se neprestano valile cele trume« (str. 9).

e) Predeli mesta Ptuj

Mesto je bilo razdeljeno na predele ali pa so jih meščani sami tako poimenovali. Tako naletimo v romanu na dele mesta, ki niso natančno določeni, ampak so poimenovani zgolj predeli kot širši dogajalni prostor:

- reka Drava in njena neposredna okolica: »dravsko obrežje«, »obrežje reke«, »dravske stopnice«, »dravska struga«, »breg za strojarskim skednjem«;
- predeli mesta, ki spadajo v MO Ptuj tudi danes: Vičava, Krčevina, Mestni Vrh, medtem ko območje današnjega grajskega hriba in sam grad več ne imenujemo z »Gornji Ptuj« ali »Zgornji Ptuj«, kot ga imamo poimenovanega v romanu.

3.1.2.1.2 Realni notranji književni prostor

STROJARSKA HIŠA

Strojarska hiša je natančno opisana na začetku romana, ko doktor Neiss obiše nosečo Strojarko: »Doktor je stopil v vežo, izpod katere močnih obokov je viselo na stotine suhih kož, ki so razširjale močan smrad.

¹⁵ <https://discoverptuj.eu/dravski-stolp-ptuj-staro-mestno-obzidje/>

Na sredi prostrane sobe je stala velika jedilna miza. Pokrita je bila z velikim lanenim prtom. Strojarka je z dvema deklama vlekla debelo testo za jabolčni zavitek» (str. 10).

V spodnjem nadstropju hiše je bila majhna jedilnica s kuhinjo in veliko pečjo, pisarno, z ulice pa je bil vhod v trgovino, ki so ga krasili oboki.

V nadaljevanju lahko razberemo, da se je v zgornjem nadstropju nahajala znamenita Rožna soba, ki je za družino predstavljala nek »sveti prostor«. Tam so sprejemali goste, praznovali npr. poroke, birme in krste. Do Rožne sobe so najprej vodile strme lesene stopnice, nato pa lesen hodnik, ki je obdajal četrtno hiše. Ta hodnik so imenovali pri »Turškem nageljnu«. Po treh lesenih stopnicah se je prišlo v Rožno sobo.

Rožna soba je bila bogato opremljena. Strop je bil pobarvan nebeško modro, v kotu so bili naslikani Amorčki, ki so držali kite cvetja. Na stenskih tapetah precej širokega prostora so bile velike vaze, v katerih so se bohotile skoraj ravno tako velike rože vseh barv. Na široki okenski polici je stala na prtičku s smešno malimi križnimi vbodi nekaka garnitura v najčistejšem rokokojskem stilu. Žamet njihovih prevlek je bil travnato zelen, med njimi pa so bili svileni rožnati trakovi. Stene so bile okrašene z oljnimi portreti in miniaturnimi slikami. V Rožni sobi je bila miza, na katero je bil pri podaljšku naslonjen redek majhen nožni špinet s črnimi tipkami.¹⁶ V sobi je bila tudi lepo okrašena lončena peč, velika omara, čudovita baročna miza, katere ploščad je razkazovala vložene intarzije s podobo grškega junaka Parisa s tremi boginjami. Sobo so zapolnjevali steklena omarica in šest orjaških naslanjačev, prekriti s kvačkanih prtički. Osvetljevalo jo je dvanajst luči v srebrnih lanternah. V sobi je stal bel in rdeč krilast steklen pokal z napisom »večno prijateljstvo« in »tvoj do smrti«. Sredino mize je krasil prastari nastavek iz bele fajanse. V njem je stal umetniško oblikovan noj iz cvetja. Rožna soba je imela zunanja in notranja vrata, ki so imela drobceno luknjico.

Sosednji sobi sta bili namenjeni otrokom; tam so bili otroški stoli in mizica, tla so bila lesena. Na zidu se je še videla temna proga, do koder je segal modri posteljni baldahin, saj so tukaj nekoč spali starši. V tej sobi so bili rojeni vsi Wundsamovi otroci.

Zraven je bila sobica, kjer je nekoč prebivala dekla Nežika, ki je skrbela za prvega Georga, preden je tragično umrl.

GOSTILNA PRI ZLATEM NOJU

Gostilna se je nahajala v današnjem hotelu Mitra (Prešernova ulica 6). Leta 1802 je Jozef Kipertz prodal hišo z redutno dvorano, dovoljenjem za plesne prireditve, z biljardom in vso opremo, 39 let staremu gostilničarju Henriku Jožefu Straussu in njegovi 26-letni ženi Alojziji, ki sta uredila hotelsko zgradbo in njeno ponudbo. Lastnica kavarne in gostišča je ptujsko publiko na ples in prireditve vabila s tiskanimi povabili, o čemer priča ohranjen letak Povabilo na ples iz leta 1818. Leta 1809 je gospod Strauß umrl, hišo s kavarno pa je prevzela mlada vdova Alojzija. Gospa je bila nadvse podjetna ženska in je kavarno in gostilno poimenovala »Zum goldenen Straussen« ali Pri zlatem noju. Tako je gostilna dobila zveneče ime, hkrati pa je s tako besedno igro ohranila spomin na prejšnjega lastnika, svojega prvega moža.¹⁷

Gostilna Pri Zlatem noju, kamor je redno zahajal doktor Neiss na kosilo, je imela v zgornjem nadstropju zraven študijske sobe tudi sobico s pogrnjeno mizo in muslinastimi zavesami. V njej je bila zofa, visoke knjižne police, na slepo nametane hišne starine, pozlačena baročna zrcalna miza z marmorno ploščo, na kateri je stala rimska grobna žara. V Zlatem noju je bila tudi velika Redutna dvorana, namenjena za ples

¹⁶ Spinét je glasbilo s tipkami, ki je sorodno klavirju. Je manjša oblika čembala, klavirja ali orgel. V sodobnejšem času se spinet pojavlja kot cenejša in kompaktnjša različica izvirnega glasbila v naravni velikosti. (<https://sl.wikipedia.org/wiki/Spinet>)

¹⁷ <https://www.hotel-mitra.si/prireditveni-prostori/>

in druge velike prireditve: »Na zadnji pustni dan je bil za meščane v veliki Redutni dvorani, ki so jo postavili Neissičkini starši, ples v maskah« (str. 20).

Slika 14: Stavba, v kateri je bila pred letom 1890 gostilna Pri zlatem noju.¹⁸
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 1)

CERKEV SVETEGA JURIJAJ

Cerkev sv. Jurija (nemško Georga) se nahaja na Slovenskem trgu, včasih je bil to Glavni trg. Iz opisov izvemo, da je bila to v 19. stoletju glavna (proštjska) cerkev in tudi cerkev družine Wundsam, saj je družina z le-to močno (tudi čustveno) povezana; v njej sta se poročila gospa in gospod Wundsam, tam so bili krščeni vsi njuni otroci, prav tako so prejeli v tej cerkvi ostale zakramente in tam so se poročili tudi nekateri Wundsamovi otroci. Cerkev je imela po opisu sodeč velike orgle, oltar sv. Jurija, korne klopi in druge dragocenosti:

- »Zlat pramen večernega sonca je padel na oltar sv. Jurija, h kateremu sta nekoč rada nosila oče in mati svojo malo bistroumnico. Temačna, mirna cerkev jo je spomnila na dan prvega svetega obhajila in takratno navdušenje otroškega srca za vse dobro« (str. 135);
- »Glavno ladjo cerkve so napolnjevali vonj kadila in glasovi orgel« (str. 53);
- »Pobožne mestne gospe so zbrano posedle v korne klopi, ki jih je leta 1446 umetniško izrezljal eden izmed ptujskih obrtnikov. Ko je prišel mežnar s svileno pušico pobirat za novi glavni oltar, so rade vzele iz torbic večje in manjše srebrne kovance« (str. 16).

¹⁸ Leta 1890 je stavbo kupila družina Osterberger in iz le-te naredila hotel.

Slika 15: Cerkev sv. Jurija, nekoč glavna cerkev.
(Vir: Zgodovinski arhiv na Ptuj, SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 106)

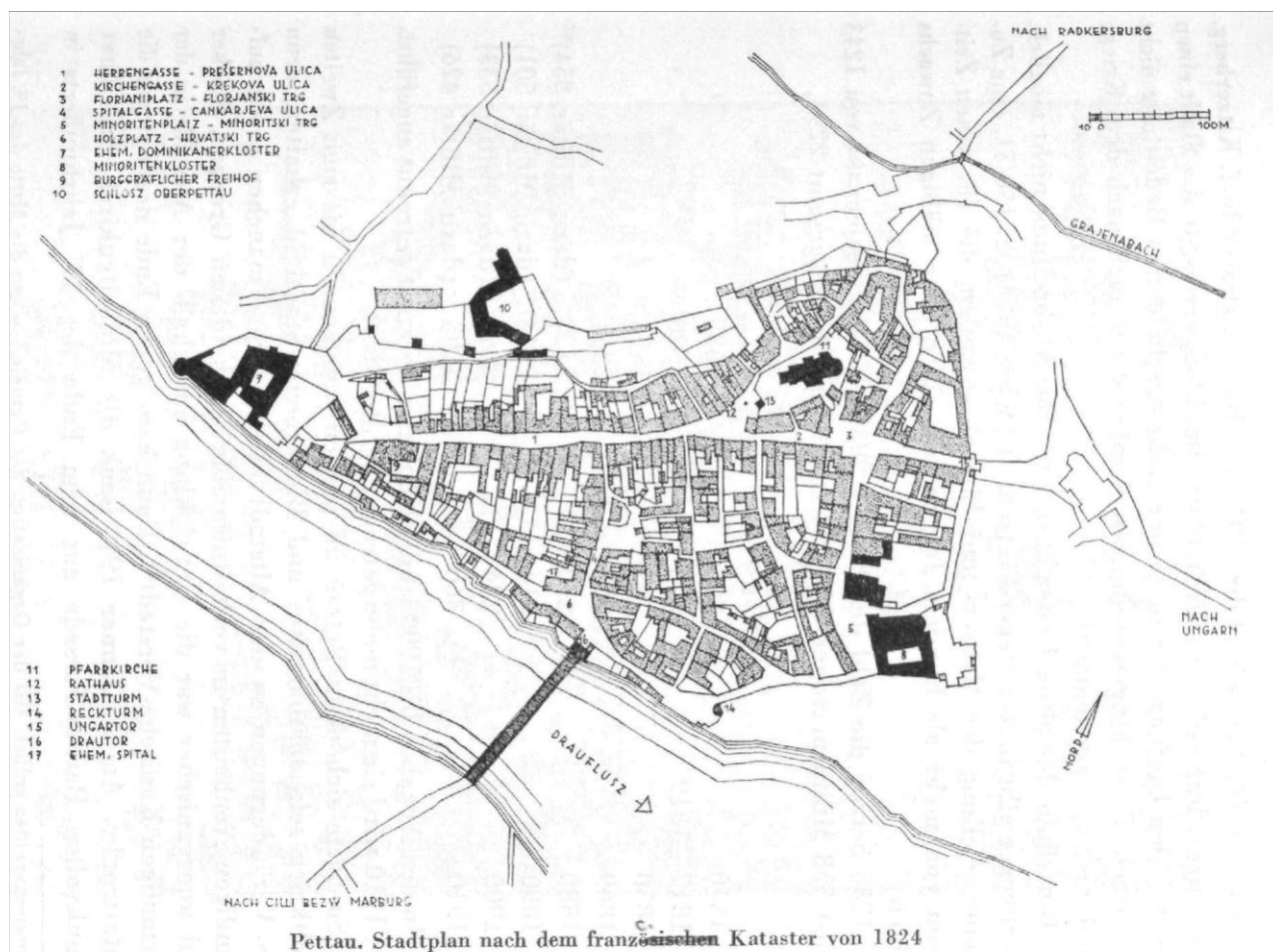
3.1.2.2 Fiktivni (izmišljen) književni prostor

V romanu imamo tudi fiktivni (izmišljen), lahko bi rekli nedoločen književni prostor, saj ne bi mogli natančno določiti lokacije, kje se ta prostor nahaja. Navajam le nekaj teh prostorov: *šola šivanja, sosedov vrt, grobovi strojarskih staršev, koruzna polja, kočje kmetov, sadovnjaki, gostilniški vrt, brezov gozdiček, vinski hram, uta pred hišo, gozd, vinogradniške poti* idr.

Ti prostori realne mikrolokacije samo dopolnjujejo, niso pa zanimivi za raziskovanje, saj so zgolj omenjeni in ne opisani.

3.3 Podoba Ptuja v začetku 19. stoletja

Spodnja slika (Slika 16) je prikaz mesta Ptuj znotraj obzidja iz leta 1824, na katerem se lepo vidi obzidje ter ulice, trgi in določene zgradbe, omenjene tudi v romanu.

Slika 16: Načrt mesta po francoskem katastru iz leta 1824.¹⁹

Še bolje je prikazano nemško poimenovanje ulic in trgov na sliki na strani 27 (Slika 17), na podlagi katere bi lahko vsaj približno določili lokacijo strojarske hiše (označeno z rumeno).

¹⁹ S. Balduin, 1965, str. 35.

Slika 17: Zemljevid Ptuja pred letom 1856.²⁰

3.4 Pomen Anne Wittula za Ptuj

Pisateljica Anna Wittula je s Ptujem močno in tesno povezana; iz tega mesta izhaja njena mama Anna, rojena Landwehr, ki je bila hčerka barvarskega mojstra. Prav tako je kot mlado dekle večkrat obiskala svojo teto in sorodnike. Tukaj je spoznala tudi svojega bodočega moža Fritza Wittulo, pionirskega pomočnika, ko je bila pri teti Lauri Mayer na krajšem obisku.

V obravnavanem romanu *Strojarska hiša*, ki ga je sicer objavila šele 1914, je želela predstaviti družinsko kroniko in le-to podariti za rojstni dan očetu.

Danes je roman povsem nepoznan in moj cilj je, tako le-tega kot tudi pisateljico predstaviti širši ravnosti, kajti prepričana sem, da predstavlja predvsem roman bogat vir podatkov o našem mestu, in sicer od kulturnih dogodkov, navad, običajev, arhitekturne podobe, pomembnih zgodovinskih dogodkov, prikaza vsakdanjega življenja ljudi, težav idr.

Po temeljitnem raziskovanju sem ugotovila, da najdemo danes ime Anna Wittula na Ptujem zgolj v hotelu Mitra, kjer so po njej poimenovali sobo (Slika 18).

²⁰ Ferdinand Raisp, 1858: Steiermarks älteste stadt und ihre Umgebung. Graz. A. Leykam's Erben.

Slika 18: Soba Anne Wittula v hotelu Mitra na Ptuju.

Vir: <https://www.hotel-mitra.si/en/sobe/story/mitra-ptuj/>

Slika 19: Hotel Mitra.²¹

Vir: <https://anka-food-more.de/2019/04/07/hotel-mitra-ptuj/>

Prizadevam si, da bi se v prihodnje, ko se bodo izoblikovale na Ptuju nove ulice, ena od le-teh poimenovala tudi pa Anni Wittula, saj ni napisala zgolj obravnavanega romana *Strojarska hiša*, ampak tudi roman *Die Jungfer Nannett vom Goldenen Straußen*, ki je prav tako izjemno zanimiv roman, katerega središče je postavljeno v današnji hotel Mitro.

Prav tako si prizadevam, da bi na primernem mestu v Dravski ulici postavili informacijsko tablo s podatki o Anni Wittula, njenem delu in s poudarki na omenjenem romanu.

²¹ Včasih gostilna Pri zlatem noju.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

V 9. razredu sem se prvič odločila za pot raziskovanja. Ker pa rada berem, sem se odločila raziskovati del književnosti. S svojo mentorico sva veliko o tem govorili in po temeljitem premisleku sem se odločila za roman *Strojarska hiša* Anne Wittula, saj je dogajalni kraj romana postavljen na Ptuju v prvi polovici 19. stoletja, kar je dovolj daleč nazaj, da bi lahko našla veliko novega, zanimivega, drugačnega o mojem rojstnem mestu.

Po prvem branju romana sem bila nato dokončno odločena, da bom raziskala književni čas in prostor v omenjenem romanu. Po drugem branju sem bila še posebej pozorna na kraj in čas, pričela sem zbirati gradivo, nato pa sestavljati nalogo, ki sem jo sestavljala iz hipotez, ciljev in pričakovanih rezultatov, ki bi jih naj na koncu raziskovanja potrdila ali ovrgla.

V uvodu (teoretičnem delu) sem predstavila namene, cilje in strukturo naloge, metode dela, hipoteze in krajši opis romana *Strojarska hiša*. Predstavila sem pisateljico Anno Wittulo in njeno literarno ustvarjanje. Opisala sem strojarsko dejavnost, strojarsko dejavnost na Ptuju, književni prostor in čas v literarni teoriji, realni književni prostor in čas ter fiktivni književni prostor.

Uvodu je sledil empirični del, ki je predstavljal zahtevnejši del raziskovanja. S pomočjo prebranega romana in izpisovanja književnih krajev (mikrolokacij) sem raziskovala, ali omenjene zgradbe, ulice, trgi in predeli v mestu Ptuj stojijo še danes ter ali so do danes spremenili ime, sestavo, obliko idr., jih primerjala z današnjo podobo in pri tem ugotavljala razlike in podobnosti. Ker mi je bilo pri branju zelo zanimivo tudi to, da je bila pri določenih zgradbah opisana njihova notranjost, sem vse te prostore natančno opisala. Tukaj je bila najpomembnejša strojarska hiša, ki je v romanu še posebej natančno opisana. Med raziskovanjem pa sem naletela tudi na izmišljene prostore, ki sem jih tudi navedla.

Nato sem se osredotočila tudi na književni čas, pri katerem sem se osredotočala na letnice, ki so bile zapisane. Izpis letnic mi je pomagal pri tem, da sem ugotovila, v katerem obdobju pisateljica opisuje dogodke v romanu *Strojarska hiša* ter katere zgodovinske dogodke je avtorica omenila (npr. francoska revolucija, protireformacija, tolerančni patent). Določene letnice so bile povezane zgolj s Ptujem, kar je bilo še posebej zanimivo, saj sem izvedela npr. da je bil leta 1805 velik požar, da je leta 1836 po mestu »morila« azijska kolera idr.

Glede na to, da je roman kronika o pisateljičinem starem očetu, sem se spraševala, ali je družina Wundsam realna. Na to vprašanje odgovora nisem našla, verjetno gre za neke paralele, vsekakor je ime preimenovano. V resnici gre za družino Landwehr, družino pisateljičinih starih staršev. V romanu se pojavi veliko realnih zgodovinskih imen (npr. Napoleon, Marija Terezija, cesar Jožef II., literat Goethe, skladatelj Beethoven idr.). Ob tem naletimo tudi na pomembne osebe, ki so resnično na Ptuju v tistem času živele, kot npr.:²²

- **Doktor Neiss:** Za Ptuj in okolico je ptujski vojaški zdravnik dr. Neiss leta 1807 sestavil krajšo, vendar zanimivo medicinsko topografijo. V njej je opisal tudi prehrabene navade ljudi v mestu in okolici. Po splošnem opisu kmetijstva, za katerega ugotavlja, da je še slabo razvito, navaja, da se krompir tukaj uporablja šele krajši čas in da kmetje šele sedaj spoznavajo njegovo vrednost. (Masten, 1995, 181).
- **Gospa Alojzija Neiss** – lastnica gostilne Pri zlatem noju, prej gospa Strauss, ki je po smrti moža 1809 sama prevzela vodenje gostilne. Kasneje se je verjetno poročila z gospodom Neissom. Iz romana tudi razberemo, da je imela dva otroka iz prvega zakona, Tončka in Zefko.

²² Pri osebah navajam le nekatere, saj bi bilo potrebno le-te sistematično raziskati, cilj moje naloge pa sta bila književni prostor in čas.

- **Jožef Neumann:** župan in poveljnik meščanske garde. Po pričevanju Raispa je postal Karl Jožef Neumann župan 12. avgusta leta 1808, in sicer je bil drugi izvoljeni župan.
- **Jožef Meglič:** Leta 1822 je prevzel mu na željo posredovanja nadvojvode Ivana od cesarja Franca podeljeno nadžupnijo v Ptuji, katero je vodil 20 let. O njegovem delovanju na Ptuj piše Matej Slekovec v *Škofija in nadduhovnija v Ptuji* (str. 172–173).
- **Karol Jožef Kellner,** ki ga omeni tudi Raisp v svoji knjigi, je bil stolni kanonik in dekan od 1812 do 1820. Iz Raispove kronike lahko razberemo, da je dal narediti mogočen marmorni oltar (Raisp, str. 122). Matej Slekovec je o Kellnerju napisal veliko več podatkov, in sicer je bil častni kanonik, sekovski, okrožni dekan in nadžupnik na Ptuj med 1812–1821.²³

Na koncu sem poskusila najti kak podatek o tem, ali kjerkoli na Ptuj najdemo pisateljičino ime in ugotovila, da je po njej poimenovana zgolj soba v današnjem hotelu Mitra, kar je posledica tega, da je avtorica napisala roman o gospodični Nannett pri Zlatem noju, ki se dogaja v gostilni, ki se je v 19. stoletju nahajala prav v zgradbi tega hotela.

Kar me je že na samem začetku še posebej zanimalo, sem v obliki hipotez navedla že v uvodu naloge, le-te pa so bile tudi predmet raziskovanja:

H1 Strojarska hiša stoji še danes.

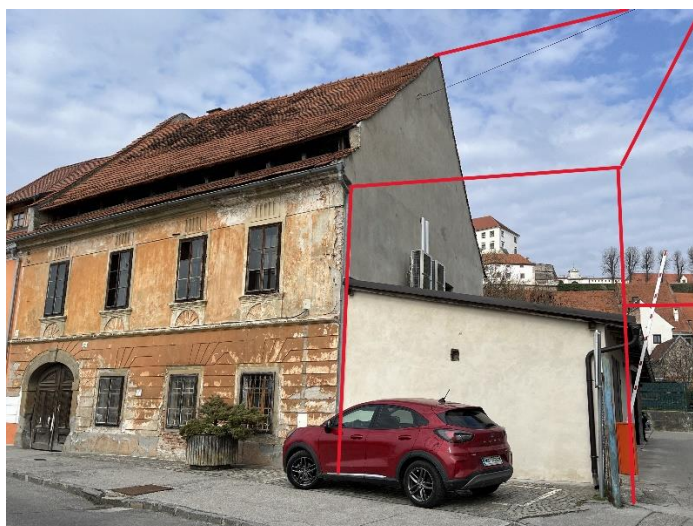
Osrednji del in obenem bistveno vprašanje, ki sem si ga zastavila ob začetku raziskovanja naloge, je bilo ***Ali strojarska hiša iz istoimenskega romana na Ptuj še danes obstaja?***

Po temeljitnem raziskovanju predela današnje Dravske ulice in prebiranju člankov o cehih na Ptuj, sem v članku *Ptuj in okolica v pesmi in povesti* iz leta 1956/57 avtorja Andreja Kovača zasledila podatek, da hiša danes več ne obstaja: »Pisateljica ima v omenjenem romanu v mislih strojarsko hišo števil. 2 (Slika 20) v nekdanji Gornjedravski ulici, danes Muršičevi. Toda te hiše danes ni več, ker je bila porušena med bombardiranjem v drugi svetovni vojni leta 1944. Nad hišnim vhodom je bil kamniti lev na podstavku, brčkone nekdanji rimski nagrobni kamen. Na podstavku pa je bil vklesan strojarski čeber z letnico 1590. To zanimivo hišo je krasil tudi velik strojarski grb: Turek v čebru z dvema strojarskima nožema. Tudi na treh drugih poslopih imamo na sklepnih kamnih v sredini portalnega loka upodobljen strojarski čeber, znak strojarske obrti, ki je v Ptuj nekoč zelo cvetela. Ti znaki so še danes ohranjeni, in sicer eden v Muršičevi ulici 4, dva pa na Hrvatskem trgu v hiši števil. 4. Na spodnji sliki, ki predstavlja to hišo je viden Turek v čebru in dva strojarska nož« (Kovač, 1956/57, 32).

²³ Rodil se je 18. marca 1751 v Dornavskem gradu, kjer je njegov oče Jožef Karol Kellner bil večletni oskrbnik 1760 je oče poslal sina k avguštincem v Poljano (Pollau) na Nemškem. Ondi je z izvrstnim uspehom dovršil svoje študije in bil 2. aprila 1774 posvečen v mašnika. Iz Poljane je Karol Jožef Kellner prišel 1812 za nadžupnika in okrožnega dekana v Ptuj, kjer si je pridobil toliko zaslug na področju šolstva, da ga je cesar Franc imenoval dne 10. julija 1820 častnim korarjem Sekovskim. Umrli je 11. avgusta 1821 (Slekovec, 1889, str. 171–172).

Slika 20: Strojarska hiša.²⁴

Slika 21: Prostor, kjer je stala omenjena hiša.²⁵

Po primerjavi zunanjih in notranjih opisov hiše iz romana in fotografij, na katerih bil naj po besedah Kovača šlo za obravnavano strojarsko hišo, sem ugotovila, da se opisi in izgled le-te ne ujemajo oz. da strojarska hiša ne more biti hiša na fotografijah (Slika 20), saj:

- hiša je imela klet in vhod vanjo viden;
- v pritličju so bile trgovina, ki so jo krasili oboki, pisarna in jedilnica s kuhinjo ter hodnik;
- v zgornjem obokanem nadstropju so bile Rožna soba in spalnice;
- do Rožne sobe so najprej vodile strme lesene stopnice, nato pa lesen hodnik, ki je obdajal četrtino hiše. Ta hodnik so imenovali pri »Turškem nageljnu«. Po treh lesenih stopnicah se je prišlo v Rožno sobo.

Iz zgoraj naštetih dejstev in po temeljiti analizi pridobljenih podatkov ter opazovanju več še vedno ohranjenih cehovskih hiš na tem prostoru mesta predvidevam, da gre za hišo v Dravski ulici 23, ki še danes stoji (Sliki 22 in 23). Zagotovo sicer ne morem reči, da je to strojarska hiša, a po vseh pisnih in slikovnih virih bi lahko bila. Na sliki je lepo viden vhod v trgovino v pritličju, obokani hodnik ob trgovini, kjer so se sušile, kot opisuje roman, kože, vhod v klet, strme stopnice na levi strani, ki vodijo na obokan hodnik, imenovan »Turški nagelj«, vrata, ki vodijo v Rožno sobo in druge prostore. Skedenj, ki je včasih stal za hišo, se danes ne vidi, prav tako ne moremo preveriti, ali je bila na nasprotni strani delavnica, od koder so vodile stopnice k reki Dravi. Vsekakor pa bi glede na lokacijo tudi to bilo mogoče. Res je, da hiša nima nikjer na zunanjih stenah ali nad vrati znakov strojarske obrti, ampak vse hiše tega tudi v preteklosti niso imele.

Kljub nekaterim dokazom, lastnega terenskega raziskovanja in logičnega sklepanja hipoteze, da strojarska hiša stoji še danes, ne morem ne ovreči in ne potrditi, saj bi za potrditev, da je hiša v današnji Dravski ulici 23 (Sliki 22 in 23) res strojarska hiša iz romana, potrebovala tehtne in zanesljive dokaze.

²⁴ <https://hrcak.srce.hr/file/287401>

²⁵ <https://hrcak.srce.hr/file/287401>

Slika 22: Hiša v Dravski ulici 23.²⁶

Slika 23: Hiša v Dravski ulici 23.²⁷

H2 Roman *Strojarska hiša* ni samo zgodba o družini Wundsam, ampak je bogat zgodovinski vir o mestu Ptuj.

Drugo hipotezo potrjujem, saj sem v romanu *Strojarska hiša* izvedela veliko pomembnih podrobnosti o mestu Ptuj v prvi polovici 19. stoletja. Mesto je spadalo pod Habsburško monarhijo, zato je bil uradni jezik nemški, s tem povezano pa tudi poimenovanje trgov, ulic, zgradb; nemški so bili tudi priimki in imena. Delilo se je na staro mestno jedro, ki je bilo obdano z obzidjem, in ostalim delom, kjer so bili travniki in polja. V romanu je opisan predvsem del ob Dravi, kjer so živeli cehi in tudi družina Wundsam, ter takrat glavni trg z glavno cerkvijo sv. Jurija, ki pa je bila zaradi obleganja Turkov še dodatno obzidana. Tako kot danes je življenje tudi takrat potekalo po ustavljenem ritmu; starši so se ukvarjali z obrtjo, trgovino, otroci so hodili v šole, ki so bile razdeljene na deške in dekliške, dekleta so se učila raznih gospodinjskih opravil, pomembni so bili prazniki in s krščansko vero povezani zakramenti (sv. krst, sv. birma idr.). Ljudje so bili zelo verni in so redno hodili v cerkev. Ptujčani so se znali že takrat zabavati po gostilnah, kot npr. »pri Zlatem noju«, kjer so vsako leto prirejali ob pustu ples v maskah. Ptujčanom so grenili življenje hude zime, pozebe, vojne in z njimi povezane draginje, požari ter epidemije, kot npr. azijska kolera. Meščani so radi zahajali v naravo, v Haloze, kjer so imeli bogatejši vikende in vinograde, na romanja na Ptujsko Goro ali celo v zdravilišča (npr. Rogaška Slatina). Veliko sem izvedela tudi o načinu oblačenja, ki ni veliko zaostajal za drugimi (tujimi) velikimi mesti, saj so si predvsem bogatejši meščani naročali oblačila v Gradcu ali Dunaju.

H3: Zunanja podoba Ptuja iz prve polovice 19. stoletja se v primerjavi z danes zelo razlikuje.

Tretjo hipotezo potrjujem, saj se zunanja podoba Ptuja iz prve polovice 19. stoletja v primerjavi z danes zelo razlikuje; gre za 200 let razlike. Ptuj je imel v tistem času obzidje, katerega danes več ni. Dodatno obzidje je bilo še okrog cerkve sv. Jurija, ki je bilo sicer porušeno že prvi polovici 19. stoletja. Ob tem cerkvenem obzidju, katerega namen je bil zavarovati glavno cerkev pred vdorom Turkov, je bilo

²⁶ Vir: Eva Hvalec, 6. 3. 2024.

²⁷ Vir: Eva Hvalec, 6. 3. 2024.

pokopališče, zato so v romanu omenjeni grobovi. Vstop v in izstop iz mesta je bil mogoč le skozi različna vrata (npr. Špehasta, Mestna idr.). Mesto je imelo en most in mitnice (ena je bila na mostu), cehovsko četrt ter močno razvito strojarsko obrt. Hiše so bile po večini lesene, zato je mesto večkrat prizadel velik požar, tudi 1805, kot je opisan v romanu. Ulice so bile ponekod tlakovane. Poimenovanje ulic v času opisa zgodbe je drugačno kot danes; tukaj ne mislim zgolj na to, da je bilo vse poimenovano v nemškem jeziku, danes bi pa imeli zgolj slovenske prevode, ampak so nekatere ulice dobile popolnoma novo ime, kot npr. »Herrengasse« (Gosposka) ulica je danes Prešernova, medtem ko pa je »Oberdraugasse« ali Zgornja Dravska ulica obdržala delno ime Dravska ulica. Trgi so omenjeni štirje in le Minoritski je svoje ime obdržal do danes. Od zgradb me je presenetilo, da je imel pomembno vlogo tudi Mestni stolp, ki je danes več nima, in sicer je s svojimi mogočnimi zvonovi oznanjal pomembne dogodke in vsako polno uro. Zanimivo se je bilo seznaniti z invalidsko hišo, ki je stala takrat na današnji tržnici.

5 ZAKLJUČEK

Hvaležna sem, da sem letos s pomočjo drugačnega načina poglobljanja v literaturo pridobila bolj pozitiven odnos do branja in dojemanja napisanih dejstev. Prebrani roman me je popeljal v obdobje življenja strojarjev in življenja takratnih meščanov, ki so stopali po mestnih ulicah našega prečudovitega Ptuja. Ko se sedaj sprehajam po mestu in se oziram po zgradbah, ki so omenjene v knjigi, si znam v živo predstavljati, kako so živele osebe, ki so v knjigi velikokrat omenjene, kako je odmeval glasen zvon z mestnega stolpa, kako živahno je bilo na ulicah ob praznikih ter kako so Ptujčani že v začetku 19. stoletja praznovali pust in imeli plese v maskah.

V začetku prebiranja knjige in raziskovanja sem imela pomisleke, saj se mi je zdelo raziskovanje tega književnega dela zahtevno, saj sem mislila, da je delo v celoti izmišljena zgodba in da so tudi kraji dogajanja in vse opisano v zgodbi izmišljeno. Ko sem se pa bolj poglobila v raziskovanje in roman podrobno analizirala in pridobila veliko fotografij o mestu, sem videla, da veliko omenjenih zgradb v mestu še danes stoji.

Vesela sem, da sem se lotila raziskovanja literarnega dela tako podrobno, saj sem prepričana, da mi je to dalo drugačen pogled in globino, ki jo bom znala s pridom uporabiti pri nadaljnjem prebiranju literature in raziskovanje le-te.

6 VIRI IN LITERATURA

- Flaker, A. (1998). Umjetnička proza. V: Škreb, Zdenko, Stanić, Ante, in Novaković, Anđelko (ur.): Uvod u književnost. Zagreb: Globus.
- Bachelard, G. (2001). *Poetika prostora*. Ljubljana: Študentska založba.
- Kmecl, M. (1996). *Mala literarna teorija*. Ljubljana, Mihelač & Nešović.
- Nataša Kolar (2019). *Ptuj, urejanje in varovanje mesta od 1800 do 1914*. Ekonomska i ekohistorija – Časopis za gospodarsko povijest in povijest okoliša. 66-78
- Kovač, A. (1956, 1957): *Ptuj in okolica v pesmi in povesti*. V: Ptujski tednik, letn. 9, št. 32 (10. avg. 1956) – letn. 10, št. 33.
- Hernja Masten, Marija. *Večstoletna tradicija usnjarstva v Ptuj*. V Ptujski zbornik V. Ptuj, Zgodovinsko društvo, 1985.
- Hernja Masten, M. (1995): *Vpisna knjiga meščanov mesta Ptuja 1684–1917*. Ptuj, Zgodovinski arhiv. 181.
- Raisp, Ferdinand. *Pettau, Steiermarks älteste Stadt und ihre Umgebung, topografisch-historisch geschildert*. Graz, 1858.
- Slekovec, M. (1889). *Škofija in nadduhovnija v Ptuji*. Maribor: Tiskarna sv. Cirila.
- Šamperl-Purg, K. (1985). *Invalidski dom in invalidska uprava Ptuj v letih 1750 do 1860*. V Časopis za slovensko krajevno zgodovino letn. 33, št. 2–3. 175–177.
- Škreb, Z. in Stamač, A. (1998). Uvod u književnost. Teorija, metodologija. Zagreb: Globus.
- Wittula, A. (2011). Strojarska hiša. Radovljica: Didakta.
- Zgodovinski arhiv Ptuj:
- SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 1,
 - SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 101,
 - SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 124,
 - SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 212,
 - SI_ZAP/0219, Razglednice, AŠ 1, št. 106.
- ZAP, R- 48, Dr. Neiss, Medicinska topografija mesta in okolice 1807, opis prehrambenih navad str. 13–15.

6.1 Spletna literatura in viri

- Arheološke raziskave ob prenovi mestne tržnice na Ptuj. Pridobljeno 2. 3. 2024 s <https://www.skupinastik.si/arheoloske-raziskave-ob-prenovi-mestne-trznice-na-ptuju/>
- Balduin, S. (1965): Pettau Entstehung und Entwicklung einer Siedlung im deutsch-slowenischen Grenzraum. Sonderbände der Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark 10. Pridobljeno s https://www.historischerverein-stmk.at/wp-content/uploads/Z_SB10_Balduin-SARIA-Pettau.-Entstehung-und-Entwicklung-einer-Siedlung-im-deutsch-slowenischen-Grenzraum.pdf
- Cehovska četrt z desnega brega reke Drave konec 19. stoletja. Pridobljeno 12. 11. 2023 s <https://homocumolat.com/2023/08/22/foto-dokument-ptuj-nekoc-1740-1984/#jp-carousel-50210>

Digitalna knjižnica Slovenije. Pridobljeno 12. 12. 2023 in 3. 3. 2024 s <https://www.dlib.si/>

Dravski stolp Ptuj. Pridobljeno 1. 12. 2023 s <https://discoverptuj.eu/dravski-stolp-ptuj-staro-mestno-obzidje/>

Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. SSKJ. Pridobljeno 1. 12. 2023 s <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=strojar&AllNoHeadword=strojar>

Habjanič, I. (2020). *WITTULA, Anna (1861–1918)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, 2020. Pridobljeno 29. 2. 2024 s <https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/wittula-anna/>

Hotel Mitra. Pridobljeno 3. 12. 2023 s <https://www.hotel-mitra.si/prireditveni-prostori/>

Nekdanja Muršičeva ulica na Ptuj [Slika na spletu] (2023). Pridobljeno 1. 1. 2024 s <https://www.kamra.si/mm-elementi/hisa-na-mursicevi-ulici-na-ptuju/>

Lesni trg na Ptuj. Pridobljeno 20. 11. 2023 s <https://homocumolat.com/2023/08/22/foto-dokument-ptuj-nekoc-1740-1984/>

Minoritski trg. Pridobljeno 30. 12. 2023 s <https://www.kamra.si/mm-elementi/ptuj-minoritski-samostan/>

Minoritski samostan na Ptuj. Pridobljeno 30. 12. 2023 s <https://www.kamra.si/mm-elementi/ptuj-minoritski-samostan/>

Proštijska cerkev svetega Jurija na Ptuj. Pridobljeno 3. 2. 2024 s <https://discoverptuj.eu/prostijska-cerkev-sv-jurija-na-ptuju/>

Špinet. Pridobljeno 23. 12. 2023 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Spinet>

Stara mitnica na dravskem mostu na Ptuj. Pridobljeno 20. 11. 2023 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Mitnina>

Strojarska hiša na Ptuj. Pridobljeno 12. 11. 2023 s <https://hrcak.srce.hr/file/287401>

Virtualna čitalnica. Pridobljeno 20. 12. 2023 s <https://vac.sjas.gov.si/vac/util/fileStream?type=2&uodid=1749254&docid=10&seq=1>

Zgodovina ptujskega arhiva. Pridobljeno: 29. 12. 2023 s <https://www.arhiv-ptuj.si/pages/o-arhivu/kdo-smo/zgodovina-ustanove.php>